

Pregledni članak
UDK: 811.163.41'373.612.2

SINEGDOHA U NOVINSKOJ VESTI I NOVINSKOM IZVEŠTAJU

Jelena Lj. Spasić

Fakultet pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu

Osnovni cilj rada jeste izdvajanje glavnih tipova sinegdoha u novinskim vestima i novinskim izveštajima i ukazivanje na stilske efekte koji su ostvareni sinegdohskom upotrebom leksema. U radu je ukazano na mesto koje sinegdoha ima u slikovitom i sažetom formulisanju naslova vesti i izveštaja, argumentaciji u okviru prenetih izjava i kreiranju medijske slike u faktografskim novinskim tekstovima.

Ključne reči: stilistika, novinske vesti, novinski izveštaji, sinegdoha

UVOD

Predmet rada je upotreba sinegdoha u novinskoj vesti i novinskom izveštaju. Sinegdoha je stilska figura, figura govora, u kojoj se jedan pojam zamenjuje drugim na osnovu njihove neposredne veze (Popović, 2007: 670). Sinegdoha je tokom izučavanja stilskih figura bila posmatrana i kao vrsta metonimije i kao zasebna figura. M. Kovačević je definiše kao zasebnu stilsku figuru kod koje se leksemom koja označava deo imenuje celina ili se leksemom koja označava celina imenuje njen deo (Kovačević, 2000: 61). Distinktivnu crtu sinegdoha u odnosu na metonimiju predstavlja odnos denotata supstitutivnih leksema, koji je kod metonimije *ekskluzivan*, a kod sinegdoha *inkluzivan*, tj. odnos blizine ili susednosti u metonimiji se realizuje među pojmovima koji postoje samostalno, a kod sinegdoha jedan pojam predstavlja integralni deo drugog pojma (Kovačević, 2000: 61).

B. Kenneth ubraja sinegdohu u četiri glavna tropa svih vremena, zajedno s metaforom, metonimijom i ironijom, i to ne zbog poetske funkcije, već zbog uloge koje ima u otkrivanju i opisivanju istine (Kenneth, 1941: 421). Imajući u vidu informativnu prirodu teksta novinske vesti i novinskog izveštaja, u istraživanju polazimo od pretpostavke da sinegdoha u vesti i izveštaju nema jači stilski efekat, ali ima svoje mesto u argumentaciji.

Novinske vesti i novinski izveštaji predstavljaju faktografske novinske žanrove, u kojima se stilske figure najčešće javljaju u okviru prenetih izjava ili u stilski jakim pozicijama, kakav je naslov teksta. Novinski izveštaj je definisan kao proširena, razrađena vest (Rus-Mol, 2005: 57, Ćirilović, 1998: 15–24), ali i kao prelazni žanr između vesti i reportaže (Todorović, 2002: 74). U savremenoj literaturi izveštaj je uglavnom izdvojen kao poseban informativni žanr (Wolny-Zmorzyński, Koziel, 2013: 11; De Melo, De Assis, 2016: 49).

Analiza je sprovedena na konkretnom jezičkom materijalu ekscerpiranom iz najtiražnijih srpskih dnevnih novina¹, u vremenskom uzorku dnevne štampe koja je izlazila na teritoriji Republike Srbije od 2007. do 2018. godine.

Osnovni cilj rada je izdvajanje glavnih tipova sinegdohu u tekstu novinske vesti i novinskog izveštaja i ukazivanje na stilske efekte koji su ostvareni sinegdohskom upotrebom leksema. Osnovni metodološki pristup temi je kvalitativnostilistički, a kao primarne metode korišćene su funkcionalnostilistička i lingvostilistička metoda.

Podaci o broju novinskih listova u Srbiji, do kojih smo pokušali doći,² mogu se uzeti samo orijentaciono, i to kao presek stanja u jednom trenutku našeg istraživanja. Do 2009. godine štampani mediji mogli su da se osnivaju bez dozvole za rad,³ mediji su tokom poslednjih godina u velikoj meri privatizovani, a veliki broj listova ne zaživi, već relativno brzo prestane sa radom. U Srbiji 2012. godine izlazi 648 štampanih medija, od toga 20 dnevnih listova, ali taj broj značajno varira iz godine u godinu.⁴

Najpre je sa spiska dnevnih novina u Srbiji selektovan jedan broj naslova, pri čemu smo pretežno birali najtiražnije novine. Dakle, za potrebe preliminarnih kvalitativnih istraživanja korišćen je uzorak tekstova novinskih vesti i izveštaja, nastao namernim biranjem tekstova objavljenih u odabranim dnevnim novinama, selektovan na osnovu namere da ispitamo određene jezičke i stilske pojave u njima. Ovako dobijen korpus čini preko pet stotina vesti, objavljivanih tokom poslednjih pet godina, koje su ekscerpirane iz sledećih dnevnih listova: *Blic*, *Pres*, *Alo*, *Kurir*, *Politika* i *Večernje novosti*.⁵ Izbor glasila jednim delom je uslovljen kriterijumom tiraža, pa su *Večernje novosti*, *Politika*, *Blic*, *Kurir* i *Danas* ušli u grupu posmatranih glasila na osnovu čitanosti, dok su se *Pres* i *Alo* našli u proučavanoj grupi glasila jer pružaju obilje građe za analizu, pošto se za podizanje rejtinga čitanosti bore senzacionalizmom. Korpus korišćen za kvalitativnu analizu jezičko-stilskih karakteristika novinskih izveštaja čini preko dvesta osamdeset novinskih izveštaja ekscerpiranih iz dnevnih novina *Blic*, *Pres*, *Kurir*, *Politika*, *Večernje novosti*, *Danas* i *Alo*, koje spadaju u najtiražnije srpske novine.⁶

Upotreba sinegdohu u sredstvima javnog informisanja predstavlja aktuelnu temu, čije proučavanje predstavlja doprinos osvetljavanju načina na koji se izborom jezičkih sredstava utiče na interpretaciju činjenica. U stranoj literaturi je proučavana upotreba sinegdohu u novinskom izveštavanju o pojedinim događajima od značaja za širu zajednicu, sa osvrtom na pogrešno tumačenje sinegdohu u vestima, čime je kreirana medijska slika uz iskazivanje vrednosnih sudova (Rowe, 2008). Analizirana je uloga sinegdohu u opisivanju, objašnjavanju i razumevanju svetske ekonomske krize u poslovnim vestima objavljenim u engleskom listu *The Economist* (Däläläu, 2013).

U radovima novijeg datuma proučavana je *sinegdoha koja ubija* u javnim govorima Obame i Putina o krizi u Ukrajini iz 2014. godine, čijom upotrebom se konstruišu predstave o dve različite Ukrajine (Baysha, 2018). Ukazano je i na potcenjenost sinegdohu, naročito u pogledu njene uloge u stvaranju kohezije teksta (Chrzanowska-Kluczevska, 2013). U srbističkoj literaturi nije posvećena veća pažnja upotrebi sinegdohu u jeziku novina, ali se u okviru nekih studija stilistike

novinskog teksta među ostalim novinarskim tropima izučava i upotreba sinegdohe (Mladenov, 1980: 268–272, Jovanović, 2010: 166–168).

U radu ćemo analizirati upotrebu dva glavna tipa sinegdohe, sinegdohe tipa „deo → celina“ i sinegdohe tipa „celina → deo“ u tekstu novinske vesti i novinskog izveštaja. Izdvojićemo podtipove partikularizirajuće i generalizirajuće sinegdohe koji su zastupljeni u našem korpusu i ukazati na tematsku uslovljenost njihove upotrebe i svrhu upotrebe u novinskoj vesti i novinskom izveštaju.

1. Sinegdoha tipa „deo → celina“ u novinskoj vesti i novinskom izveštaju

Sinegdoha tipa „deo → celina“, kao prava sinegdoha i osnovni tip sinegdohe (Gortan-Premk, 1997: 80), a ujedno i najfrekventniji tip sinegdohe (Kovačević 2000: 63), ujedno je i najfrekventniji tip sinegdohske transpozicije u našem korpusu. Tip „deo → celina“ počiva na redukciji kao načinu reprezentacije i iako sinegdoha podrazumeva zamenljivost dva pojma, sinegdohom se konotira određeno viđenje nekog entiteta. Pojmovi koji se zamenjuju su objekti koji stoje u odnosu povezanosti i to inkluzije, jer je jedan pojam obuhvaćen drugim pojmom (Ricoeur, 1975: 68).

1.1. Sinegdoha tipa „deo tela čoveka → čovek“ u novinskoj vesti i novinskom izveštaju

Sinegdoha tipa „deo tela čoveka → čovek“ predstavlja sekundarnu realizaciju somatizama u kojima arhisema gubi partitivnost i označava osobu. Učestalost upotrebe ovog tipa sinegdohe uslovljena je činjenicom da se u vestima i izveštajima izveštava o aktivnostima pojedinaca.

Leksema *glava* ima više sekundarnih realizacija indukovanih sinegdohom (Gortan-Premk, 1997: 80), od kojih su neke zastupljene i u novinskim vestima i novinskim izveštajima objavljenim u srpskoj štampi:

Вероватно ће заувек остати тајна и како је „глава [→ starešina] породице“ дошао до бомбе јер није био склон оружју. (Politika, 2.7.2009, rubrika Нроника); Хомер Симпсон, глава [→ starešina] породице из америчке цртане серије „Симпсонови“, проглашен је за најбољег ТВ и филмског јунака у последњих 20 година, објавио је данас Би-Би-Си (ББЦ). (Politika, 1.6.2010); „У Србији више нећете наћи партнера за рат, већ искључиво за мир и добре односе, али све је могуће, увек негде постоји нека луда глава [→ osoba, pojedinac, čovek]“, рекао је Николић. (Politika, 22.9.2016, rubrika Ekonomija).

Sinegdohska upotreba lekseme *lice* u značenju „čovek kao individualna ličnost“ frekventna je u oba ispitivana žanra i predstavlja element administrativnog stila, koji u tekst novinske vesti i novinskih izveštaja ulazi putem policijskih saopštenja i sudskih zapisnika iz kojih novinar crpi informacije, kao što pokazuju primeri:

Još je nepoznata sudbina od pet do osam *lica* [→ osoba], a spasilačka operacija i potraga ispod ruševina se nastavlja. (Pres, 6.11.2007, 20); Krivično veće sudije Radomira Mladenovića kaznilo ga je sa 14,5 godina zbog obljube nad nemoćnim *licem* [→ osobom], dok je zbog rodoskrnavljenja osuđen na godinu dana, pa mu je izrečena jedinstvena

kazna od 15 godina zatvora. (Blic, 7.12.2007, 17); – Tanji B. se na teret stavlja napuštanje nemoćnog *lica* [→ osobe], a tužilac je tražio medicinsko veštačenje osumnjičene – saopštila je Jasmina Tašković, portparol suda. (Kurir, 3.2.2012, 16); Osim Gazda Jezde, za malverzacije kojima je oštećeno na hiljade građana Srbije devedesetih godina, na optužnici su se nalazili Milorad Vukotić, direktor banke Privatne privrede Crne Gore i odgovorna *lica* [→ osobe] u „Jugoskandiku“ Dragan Antonijević, šef trezora, Ljubivoje Šundić, savetnik v. d. direktora, i Stevan Protić, v. d. direktor. (Alo, 19.10.2013, 4); Apelacija je delo prekvalifikovala iz zloupotrebe službenog položaja u zloupotrebu položaja odgovornog *lica* [→ osobe], za šta je zaprećena kazna 10 godina zatvora, a rok za zastarelost 20 godina, te je ovo delo za Gazda Jezdu apsolutna zastarelost nastupila 6. marta ove godine, kao i za trojicu ostalih optuženih, dok je za Vukotića nastupila 15. septembra ove godine. (Alo, 19.10.2013, 4).

Pored lekseme *lice* i drugi *somatizmi* mogu biti sinegdohski upotrebljeni u novinskim vestima i novinskim izveštajima, kao što su lekseme *usta* i *jezik*. U žurnalističkoj literaturi je već primećeno da je sinegdoha zbog svoje sažetosti među novinarima omiljena u naslovima (Đurić, 2003: 360), što potvrđuju i naši nalazi. Leksema *usta* se sinegdohski upotrebljena javlja uglavnom u naslovima:

Gladna *usta* [→ ljude] hrane nacionalizmom (Blic, 10.10.2016, rubrika Republika Srpska); Скупа храна за мало *ycma* [→ ljudi] (Politika, 13.10.2012, rubrika Ekonomija).

Sinegdohski upotrebljen somatizam *jezik* u pluralnoj formi nalazimo u sintagmama *pogani jezici* i *zli jezici*, kako u naslovima novinske vesti i novinskog izveštaja tako i u tekstovima novinske vesti i novinskog izveštaja:

POGANI JEZICI [→ ljudi]: Šešelj psovao za sve pare! (Kurir, 30.12.2016, rubrika Politika, naslov); Zli jezici [→ ljudi], ili dobro obavešteni ljudi, ovih dana prepričavaju da je Vučević vrlo bučnom žurkom već proslavio mesto premijera, kao i da su mu došli viđeniji ljudi, među kojima i nekadašnji socijalista Radoman Božović – kaže naš sagovornik. (Blic, 12.6.2017, rubrika Politika);

Sinegdohski upotrebljen somatizam *ruka* takođe se javlja i u naslovima i u tekstovima novinskih vesti i novinskih izveštaja sa značenjem *osoba*:

Свака четврта *pyka* [→ osoba (zaposlena u trgovini i ugostiteljstvu)] заражена (Politika, 6.11.2007, rubrika Beograd, naslov); Svaki posetilac dobiće sveću na poklon, jer draga je *ruka* [→ osoba] ona koja daje! (Kurir, 26.6.2018, rubrika Društvo); Najvažnije je da srpska *ruka* [→ osoba] ne stavi potpis na oduzimanje Kosova i verujem da se to neće dogoditi - rekao je Cvetković, pružio podršku Srbima na Kosovu da ostanu jer su oni, kako je ocenio, svetionici srpstva i pravoslavlja i pozvao ih da budu jedinstveni i nakon izbora. (Kurir, 17.10.2013, rubrika Politika).

Sinegdoha tipa „deo tela čoveka → čovek“ realizovana je u našem korpusu novinskih vesti i novinskih izveštaja sekundarnom semantičkom realizacijom imenica *glava*, *lice*, *usta*, *jezik* i *ruka*, koja uglavnom nije izrazito ekspresivna, ali ima ubeđivačku funkciju i pogoduje naslovima zbog svoje sažetosti. Ono što povezuje metonimiju i sinegdohu je unošenje konotacija u iskaz i odražavanje načina na koji ljudi percipiraju sebe same (Vajs, 2000: 137). Denotat *čovek/osoba* je

sinegdohskim detaljisanjem predstavljen upućivanjem na određene karakteristike, pa sinegdohe *nemoćno lice, gladna usta, zli jezici* ili *pogani jezici* imaju svoje mesto u kreiranju medijske slike o događajima značajnim za širu društvenu zajednicu. U naslovu teksta se ističe činjenica da je osoba o kojoj se piše nemoćna, gladna, zla ili pogana, čime se ističe negativan vrednosni sud novinara o događajima o kojima u daljem tekstu vesti ili izveštaja piše, unosi se afektivnost u informativni tekst i privlači se pažnja čitaoca, što i jeste osnovna namena naslova novinskih vesti i novinskih izveštaja.

1.2. Sinegdoha tipa „deo kuće → kuća“ u novinskoj vesti i novinskom izveštaju

U tekstu novinskog izveštaja frekventna je upotreba još jednog podtipa sinegdohe tipa „deo → celina“. Model „deo predmeta ili objekta → predmet ili objekat u celini“, koji se i inače u realizaciji svodi na sinegdohu „deo kuće → kuća“. U našem korpusu česta je sinegdohska upotreba leksema *krov, ognjište* i *prag*, kojima se označava *kuća*, pri čemu se u prvi plan ističu različite značenjske komponente. Sinegdohska upotreba ovih imenica česta je i u svakodnevnom govoru, a upravo *čitljivost* sinegdohu čini pogodnom za upotrebu u jeziku novina⁷, jer čitalac ne ulaže veliki napor u otkrivanje smisla poruke.

Sinegdoha „deo kuće → kuća“ realizuje se u našem korpusu u vidu sintagme *krov nad glavom*, čija je frekventna upotreba uslovljena dramatičnim događajem i oglašavanjem političara i drugih javnih ličnosti a u našem korpusu se izdvaja učestalošću upotrebe u vestima i izveštajima objavljenim u maju 2014. godine, kada je poplava uništila veliki broj kuća. Usled česte upotrebe sinegdohe *krov nad glavom* njen stilski efekat nije izrazit. Frazeologizmom zasnovanim na sinegdohi govornici se služe kako bi umesto proste denotacije konotirali viđenje kuće kao mesta koje pruža *sigurnost, zaklon, sklonište*, kao što pokazuju primeri:

Премијер је истакао да ће помоћ Норвешке омогућити да се људи који су остали без посла и без крова над главом [→ куће] што пре врате у нормалан живот. (Politika, 24.5.2014, 9); Pobjednica Evrovizije Končita Vurst iz Austrije samo je još jedna od svetskih zvezda koje su uputile reči podrške Srbiji zbog katastrofalnih poplava koje su nekoliko desetina hiljada ljudi ostavile bez krova nad glavom. (Kurir, 24.5.2014, 5); Vučić je kazao da je pred Srbijom sad obnova svega što je porušeno i naveo da ljudi koji su u poplavama ostali bez kuća „neće biti bez krova nad glavom“: (Kurir, 24.5.2014, 3); Ja sam se ponudio, a on je, naravno, odmah našao ljude kojima je *krov nad glavom* trebao. (Alo, 24.5.2014, 10); Србији предстоји обнова порушеног, велики посао у обнови инфраструктуре и енергетског сектора, рекао је премијер истичући да ће људи који су изгубили куће добити *кров над главом* [→ кућу] и да у Обреновцу предстоји огроман посао, јер се мора спречити свака врста заразе. (Politika, 24.5.2014, 6).

Sinegdohu „deo kuće → kuća“ sa leksemom *ognjište* najčešće nalazimo u novinskim izveštajima sa temom ostanka Srba na Kosovu i Metohiji u okviru tuđeg govora koji novinar prenosi, a njenom upotrebom se naglašava emocionalnost

govornika i uvodi sinegdohsko isticanje detalja koji konotira *toplinu*, sa svrhom isticanja glavne poruke prenete izjave:

Та мајка ће сада моћи да остане у Метохији и чува своје *огњиште* [→ кућу]“, казао је он. (Večernje novosti, 22.1.2018, rubrika Politika); Он је у Smederevu, после обилaska Železare, рекао да је захвалан српском народу на Kosovu што је чувао своје *ognjište* [→ кућу] кроз време и своје српско име и презиме. (Blic, 5.7.2018, Politika).

Sinegdohu „deo kuće → kuća“ sa leksemom *prag* nalazimo u okviru sintagme *kućni prag*, kojom se konotira granica, a distribucija i svrha upotrebe je ista kao i kod sinegdohske upotrebe lekseme *ognjište*:

„Ко брани *кућни праг* [→ кућу], прадедовину, отацбину тешко може бити побеђен“, приметио је Вучић те додао да нисмо опседнути прошлoшћу, али треба да разумемо да наше стално опредељење треба да је унапређење свих вештина и знања како бисмо сачували *кућни праг* [→ кућу] наслеђен од предака. (Politika, 9.9.2017, Друштво).

Sinegdoha tipa „deo kuće → kuća“ realizuje se u novinskoj vesti i novinskom izveštaju sekundarnom semantičkom realizacijom imenica *krov*, *ognjište* i *prag*. Sinegdohskom transpozicijom tipa „deo kuće → kuća“, najčešće unetom u tekst novinskog izveštaja prenošenjem izjave političara, iskazuje se pozitivno vrednovanje određenih akcija, unosi se emotivna obojenost i afektivnost u faktografski tekst, zarad kreiranja pozitivne slike događaja kakvi su obnova uništenih kuća, odbrana kuća, očuvanje kuća, odnosno odbrana i očuvanje nacionalnog identiteta. Naši nalazi o upotrebi sinegdohske tipa „deo kuće → kuća“ potvrđuju tezu da sinegdoha, kao jedan od glavnih tropa, iskazuje nijansirana značenja sa svrhom argumentacije i povećane ubedljivosti (Fahnestock, 2011).

1.3. Sinegdoha vrste u novinskoj vesti i novinskom izveštaju

Sinegdoha tipa „deo → celina“ realizuje se u novinskim vestima i novinskim izveštajima i kao *sinegdoha vrste*, odnosno podtip „singularni naziv biljke → porodica (ili vrsta) date biljke“:

– Сад је главно питање како продати откупљену *малину* [→ maline]. (Politika, 24.7.2010, rubrika Ekonomija); При томе, прагнемо светску цену *малине* [→ malina]. (Politika, 24.7.2010, rubrika Ekonomija); Две трећине *малине* [→ malina] коју су предали, кажу, откупљено је по тој првој цени. (Politika, 24.7.2010, rubrika Ekonomija); Уосталом, килограм замрзнуте *малине* [→ malina] „роленд“ у малопродаји у Немачкој је 16 евра, а види се колико ми од тога добијамо – сумира представник малинара. (Politika, 24.7.2010, rubrika Ekonomija); На светском тржишту килограм *kajsije* [→ kajsija] кошта од 0,6 центи до 1,15 евра, а код нас мизernih 20 динара – каже воћар Zoran Nikolić. (Blic, 9.7.2014, 31).

Sinegdoha vrste је честа у vestima и izveštajima са економским темама, а pluralски облик се регуларно може употребити umesto singularног, па не може бити речи о nјеној stilogenosti.

Sinegdoha tipa „deo → celina“ pogoduje tekstu novinske vesti i novinskog izveštaja, jer omogućava prikazivanje činjenica u određenom svetlu⁸, prezentovanje entiteta o kojima se izveštava pomoću redukovanja, kako bi se umesto proste

denotacije konotirale vrednosne ocene, afektivni stavovi i slični sadržaji. Drugi razlog frekventne upotrebe tipa „deo → celina“ je unošenje elemenata administrativnog stila. U oba slučaja, upotrebom sinegdoha se ostvaruje određeni stilski efekat. U prvom slučaju se umesto proste denotacije unose konotacije u tekst vesti i izveštaja, a u drugom sinegdoha predstavlja sredstvo birokratizacije jezika novinskih vesti i novinskih izveštaja.

2. Sinegdoha tipa „celina → deo“ u novinskoj vesti i novinskom izveštaju

Sinegdoha tipa „celina → deo“ nije česta u našem korpusu. U sinegdohi se zamenjuje značenje reči koje izražavaju pojmove istoga sadržaja ali različitog obima (Zima, 1988: 35), a sinegdoha *totum pro part* podrazumeva supstituciju u kojoj dva pojma stoje u odnosu inkluzije, jer je zamenjeno ime integralni deo zamenjujućeg imena. Sinegdoha *totum pro part* realizuje se u nekoliko podtipova (Kovačević, 2000: 67–71).

Sinegdoha tipa „opšti pojam → pojedinačni pojam“ predstavlja najzastupljeniji sinegdohski tip transpozicije značenja „celina → deo“ u našem korpusu. Zasnovan je na upotrebi hiperonima umesto hiponima, a hiperonim je po pravilu upotrebljen sa obaveznim determinatorom ili se on u kontekstu podrazumeva, a najčešće je taj determinator kongruentni atribut (Kovačević, 2000: 70). Upotrebu sinegdoha tipa „opšti pojam → pojedinačni pojam“ u novinskim vestima i novinskim izveštajima ilustrujemo grupama primera upotrebe hiperonima *voće*, *životinja* i *mačka* sa značenjem njihovih hiponima:

Један од кључних мотива за повећану бригу о овом *воћу* [→ kupina] у ваљевском крају јесте пре свега цене купине коју откупљивачи плаћају по 160 динара за килограм. (Politika, 25.7.2012, rubrika Srbija); Иначе, његова *ракија* [→ šljivovica] се не може наћи у продаји у ваљевском крају, изузев када се одржавају одређене манифестације, јер скоро све количине одлазе традиционалним купцима у Београд и Нови Сад. (Politika, 6.1.2013, rubrika Srbija);

Сока, чешки вуџи пас који је пре скоро месец дана ухваћен у београдском насељу Мирјево, а за кога неки верују да је вуџаца, још се налази у Бео зоо-врту јер државни органи не могу да утврде ко је надлежан да уради ДНК анализу несрећне *животинје* [→ чешког вуџјег пса]! (Kurir, 9.6.2018, rubrika Društvo); Након потраге која је трајала 24 сата, екипе "Veterine Београд" ухватиле су *животинју* [→ чешког вуџјег пса]. (Kurir, 9.6.2018, rubrika Društvo);

Простор површине око 150 квадратних метара, у коме ће *мачка* [→ jaguar] пореклом из Јужне Америке боравити, уређен је према светским стандардима и подељен на два дела. (Politika, 30.4.2015, rubrika Београд); Овој врсти мачака углавном су интересантне вреће напуњене сунђером, а игра се и са гумом и лоптом. (Politika, 30.4.2015, rubrika Београд); Ова дивља мачка [→ jaguar] је врло опасна – за разлику од сродника, јагуар не устукне када се сретне са човеком. (Politika, 30.4.2015, rubrika Београд).

Kao što je već isticano u literaturi, sinegdoha je jedno od čestih jezičkih sredstava u tekstovima o sportskim temama, jer omogućava unošenje ekspresivnosti,

dinamičnosti i pojačavanje izraza (Chigvintseva, Lazarev, 2017). Sinegdohom tipa „celina → deo“ smatramo zamenu „naziv nacije → igrači sportske reprezentacije te nacije“, koja je česta u novinskim vestima i novinskim izveštajima sa temom sporta, što ćemo ilustrirati nekim primerima:

„Бићемо прваци“ заорило се после победе над *Швеђанима* [→ igračima rukometne reprezentacije Švedske] у одлучујућем сусрету. (Večernje novosti, 25.1.2012, rubrika Sport); Нема мира са *Бразилцима* [→ igračima fudbalske reprezentacije Brazila]. Роналдињу прети клуб у великом шпанском „класику“, Роналдо је побегао у домовину, а Адријано је већ пронашао и нови клуб! (Večernje novosti, 21.12.2007, 46); На врху се и даље убедљиво налазе *Španci*, а iza njih су Немачка, Аргентина и Колумбија. (Alo, 29.11.2013, 13).

Sinegdohom tipa „celina → deo“ apstrahuje se predmet o kome se izveštava, a razlog njene upotrebe u novinskim vestima i novinskim izveštajima može biti i izbegavanje ponavljanja hiponima⁹ (npr., *voće* → *kupina*, da se reč kupina ne bi mnogo puta ponovila u tekstu o uzgoju kupina; *životinja* → *češki vučji pas*, jer je naziv vrste sintagma, pa upotreba hiperonima doprinosi jezičkoj ekonomiji), uz ostvarivanje stilskog efekta, pri čemu sam kontekst jednoznačno određuje značenje sinegdohski upotrebljenog hiponima.

ZAKLJUČAK

U novinskim vestima i novinskim izveštajima najfrekventnija je sinegdoha *pars pro toto*, koja se u našem korpusu realizuje trojako. Podtip „deo tela čoveka → čovek“ najčešće je realizovan u vidu upotrebe somatizama *glava, lice, usta, jezik i ruka*, koja uglavnom nije izrazito ekspresivna, ali ima ubeđivačku funkciju i pogoduje naslovima zbog svoje sažetosti. Sinegdoha tipa „deo kuće → kuća“ realizuje se u novinskoj vesti i novinskom izveštaju sekundarnom semantičkom realizacijom imenica *krov, ognjište i prag*, sa svrhom pozitivnog vrednovanja određenih akcija i kreiranja medijske slike događaja, isticanjem detalja kojim se konotira sigurnost, toplina, granica. Podtip „deo predmeta ili objekta → predmet ili objekat u celini“ čest je u novinskom izveštaju, a podtip „singularni naziv biljke → porodica (ili vrsta) date biljke“, odnosno *sinegdohu vrste*, nalazimo i u novinskoj vesti i u novinskom izveštaju. Sinegdoha *totum pro part* realizuje se pre svega u vidu podtipa „opšti pojam → posebni pojam“, zastupljenog u oba žanra u vidu označavanja jednog botaničkog ili zoološkog pojma njegovim hiperonimom, kojim se izbegava ponavljanje hiponima i daje živost izveštavanju. Ono što sinegdohu čini pogodnom za upotrebu u tekstu novinske vesti i novinskog izveštaja je mogućnost variranja sadržaja, detaljističko prikazivanje ili apstrakovanje sadržaja u zavisnosti od tipa sinegdohu.¹⁰ Istraživanje prezentovano u radu ukazuje na mesto koje sinegdoha kao jedna jedina reč upotrebljena u sekundarnoj semantičkoj realizaciji ima u jezgrovitom, efektnom oblikovanju naslova novinskih vesti, u argumentaciji teksta vesti i izveštaja, unošenju afektivnosti, vrednosnih sudova i oblikovanju čitačevog percipiranja društvenih fenomena koji su centralna tema novinskog izveštavanja.

Zahvalnica

Rad je nastao u okviru naučnog projekta 178014 Dinamika struktura savremenog srpskog jezika, koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

Endnotes

¹ To su sledeće dnevne novine: *Blic*, *Pres*, *Kurir*, *Politika*, *Večernje novosti* i *Alo*. O rezultatima kvantitativne analize prosečne čitanosti dnevnih novina u Srbiji vidi u Đorđević, 2010: 45.

² U pokušaju da dođemo do tačnog pregleda srpskih dnevnih listova, obratili smo se za pomoć stručnjacima (novinarima, vlasnicima medijskih agencija, Udruženju novinara Srbije, Nezavisnom udruženju novinara Srbije, Savetu za štampu) i potražili informacije u relevantnoj literaturi.

³ „Za razliku od elektronskih, štampani mediji su do 2009. godine mogli da se osnivaju potpuno slobodno, bez ikakvih dozvola ili odobrenja za rad. Izmenama zakona o javnom informisanju 2009. godine, uveden je Registar javnih glasila koji upisanim medijima daje legalan status.“ (Ugrinić, 2012: 76)

⁴ „Još jedna od poteškoća za opstanak štampanih medija u Srbiji je i njihova brojnost. Prema poslednjim podacima Registra javnih glasila, koji se vodi u Agenciji za privredne registre Republike Srbije, sa presekom stanja 7. septembra 2012. godine, ukupan broj štampanih medija je 648. U izveštaju *Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu 2012*, evidentirano je, prema učestalosti objavljivanja, 20 dnevnih listova, 94 nedeljnika, 43 dvonedeljnika i 224 mesečnika. Posmatrajući teritorijalnu rasprostranjenost ovih medija, prema *Strategiji razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2016. godine*, ukupan broj je 2010. godine bio manji za 74 i sastoji se od: „390 nacionalnih, 69 regionalnih i 58 lokalnih štampanih medija“. (Ugrinić, 2012: 76–77); Na teritoriji Srbije 1999. godine izlazilo je 548 novinskih listova, ali veliki broj njih brzo prestaje sa radom, pa statistika nema zvanične podatke o broju listova i tiražu (Đurić 2003: pod štampa u Srbiji i Crnoj Gori posle 1991).

⁵ Listovi koji su postojali i u SFRJ su *Večernje novosti* i *Politika*, novi dnevni listovi su *Blic*, *Danas* (Đurić, 2003: 491), kao i *Alo*, dok je list *Pres* osnovan i ugašen tokom našeg istraživanja.

⁶ O rezultatima kvantitativne analize prosečne čitanosti dnevnih novina u Srbiji vidi u Đorđević, 2010: 45.

⁷ „Ova tropična figura, kojom se mogu označavati različiti odnosi, zavisnosti i veze, čitljiva je za širok krug učesnika u jezičkom komuniciranju, te je stoga vrlo česta i u jeziku novinarstva.“ (Mladenov, 1980: 269).

⁸ „Novinar uobličava i stavlja na uvid, prikazujući činjenicu u perspektivi: ne sme se zadovoljiti pukim postavljanjem na scenu, puštanjem „preko talasa“ ili prenošenjem putem slike.“ (Bal, 1997: 120).

⁹ Izbegavanje papagajskog ponavljanja iste reči u novinskom tekstu je jedno od pravila novinarskog zanata koje nije teško slediti (Bagnall, 1999: 80).

¹⁰ „Kako se dade uočiti iz gornjih primjera, sinegdoha omogućuje variranje u jeziku i mišljenju, sažimanje i širenje diskurza. Još je Kvintilijan isticao da ta figura ima sposobnost u jezik unijeti raznolikost „tako da iz jednog predmeta možemo razumjeti mnoge, iz dijela cijelost, iz vrste rod, iz prijetnog slijedeće, ili sve ovo u obrnutom redu.“ (Bagić, 2012: 293).

Reference

- Bal, F. (1997). *Moć medija*. Beograd: Klio.
- Baysha, O. (2018). Synecdoche that kills: How Barack Obama and Vladimir Putin constructed different Ukraines for different ends. *International Communication Gazette*, 80(3), 230. doi:10.1177/1748048517721578
- Bagić, K. (2012). *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bagnall N. (1999). *Newspaper Language*. Oxford: Focal Press.
- Chrzanowska-Kluczevska, E. (2013). Synecdoche – an underestimated macrofigure?. *Language & Literature*, 22(3), 233-247. doi:10.1177/0963947013489240
- Ćirilović, M. (1998): *Od vesti do kolumne*. *Savremeno novinarstvo*. Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, 15–24.
- Dălălău, D. (2013). Metaphors Describing the Economic and Financial Crisis in Business Press Articles. *Studia Universitatis Petru Maior – Philologia*, (15), 167–178.
- De Melo, J. M., De Assis, F. (2016). Gêneros e formatos jornalísticos: um modelo classificatório / Journalistic genres and formats: a classification model / Géneros y formatos periodísticos: un modelo de clasificación, *Intercom: Revista Brasileira De Ciências Da Comunicação*, Sao Paulo: Sociedade Brasileira de Estudos Interdisciplinares da Comunicação (INTERCOM), no. 1 (2016): 39–54. SciELO, EBSCOhost, 24.9.2016, http://www.scielo.br/pdf/interc/v39n1/en_1809-5844-interc-39-1-0039.pdf
- Đorđević, M. (2010). *Kulturni obrasci u vremenu medijskog spektakla*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Đurić, D. (2003): *Novinarski leksikon*. Licej: Večernje novosti.
- Fahnestock, J. (2011). *Tropes*. Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199764129.003.0006
- Gortan-Premk D. (1997). Polisemija i organizacija leksičkog sistema u srpskome jeziku. *Južnoslovenski filolog : povremeni spis za slovensku filologiju i lingvistiku*,
- Jovanović, J. (2010). *Lingvistika i stilistika novinskog umeća*. Beograd: Jasen.
- Kenneth, B. (1941). Four Master Tropes. *The Kenyon Review*, Vol. 3, No. 4 (Autumn, 1941), pp. 421–438.
- Kovačević, M. (2000): *Stilistika i gramatika stilskih figura*. Kragujevac: Kantakuzin.
- Mladenov, M. (1980). *Novinarska stilistika*. Beograd: Naučna knjiga.
- Nelson, J. S. (1998). *Tropes of Politics : Science, Theory, Rhetoric, Action*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Todorović, N. (2002): *Novinarstvo – interpretativno i istraživačko*. Beograd: Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa.
- Popović, T. (2007): *Rečnik književnih termina*. Beograd: Logos Art.
- Ricoeur, P. (1975): *Živa metafora*. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske.
- Rowe, J. B. (2008). Culture, Progress and the Media: The Shad as Synecdoche in Environmental News Coverage. *Environmental Communication*, 2(3), 362–378. doi:10.1080/17524030802401586
- Rus-Mol, Š. (2005): *Novinarstvo*, Beograd: Klio.
- Ugrinić, A. (2012): *Novinarstvo i medijska industrija u Srbiji: izazovi za profesiju u štampanim javnim glasilima*, *CM : Communication Management Quarterly : Časopis za upravljanje komuniciranjem*, 24, 75–92.

- Vajs N. (2000). Metonimija i sinegdoha. *Filologija*, 35, 129–139.
- Wolny-Zmorzyński, K., Koziel, A. (2013). Journalistic Genology. *Studia Medioznawcze Media Studies*. Warszawa: Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, Vol. 54, 1–16.
- Alo!, Beograd: Alo novine, izdanja od 19.10.2013, 29.11.2013, 29.12.2013, 24.5.2014.
- Blic, Beograd: Blic Press, izdanja od 7.12.2007, 9.7.2014, 10.10.2016, 12.6.2017, 5.7.2018.
- Večernje novosti, Beograd: Borba, izdanja od 21.12.2007, 25.1.2012, 22.1.2018.
- Kurir, Beograd: NIP Vesti dana, izdanja od 3.2.2012, 17.10.2013, 24.5.2014, 30.12.2016, 9.6.2018, 26.6.2018.
- Politika, Beograd: Politika, izdanja od 6.1.2007, 2.7.2009, 1.6.2010, 24.7.2010, 25.7.2012, 13.10.2012, 6.1.2013, 17.10.2013, 24.5.2014, 30.4.2015, 22.9.2016, 30.12.2016, 12.6.2017, 9.9.2017, 22.1.2018, 5.7.2018.
- Pres, Beograd: NPC International, izdanja od 6.11.2007.
- www.alo.rs
- www.blic.rs
- www.kurir-info.rs
- www.novosti.rs
- www.politika.rs
- www.pressonline

*Primljeno 15. avgusta 2018,
nakon revizije,
prihvaćeno za publikovanje 24. septembra 2018.
Elektronska verzija objavljena 22. oktobra 2018.*

Jelena Spasić je docent Fakulteta pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu, Jagodina. Osnovne oblasti njenog interesovanja su: stilistika srpskog jezika, novinska stilistika, lingvostilistika i funkcionalna stilistika. Autor je preko 30 radova publikovanih u naučnim časopisima i tematskim zbornicima. Učesnik je domaćih i međunarodnih naučnih skupova i angažovana je na domaćem naučnom projektu.

SYNECDOCHE IN NEWSPAPER NEWS AND PRESS REPORT

The aim of this paper is to study the use of synecdoche in newspaper news and press report. The analysis was been conducted on concrete linguistic excerpts from Serbian newspapers published throughout Serbia. Synecdoche as a figure of speech in which an expression denoting a part is used to refer to a whole, and vice versa, has been often treated as a special case of metonymy. In this paper, the author analyses the characteristics of synecdoche as a separate stylemma. The most frequent type of synecdoche in newspaper news and press report published in Serbian daily newspapers is *pars pro toto*.

Keywords: stylistics, news, press report, synecdoche.